

Круглий стіл ««ВИЩА ОСВІТА В ПЛАНІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ»»

ІВО НАПН України, 18 серпня 2022

Володимир Бахрушин, д.ф.-м.н., професор
Національний університет «Запорізька політехніка»
Національний експерт з реформування вищої освіти
програми ЄС Еразмус+ (HERE team)

Основні питання

- Загальна характеристика вищої освіти
- Управління у сфері вищої освіти
- Інституційна автономія закладів вищої освіти
- Мережа закладів вищої освіти
- Фінансування вищої освіти
- Забезпечення якості вищої освіти

Загальна характеристика системи вищої освіти України

Система вищої освіти України загалом відповідає аналогічним системам європейських країн, зокрема, у частині:

- рівнів та ступенів вищої освіти;
- вимог до кваліфікацій вищої освіти;
- частки осіб, що здобувають вищу освіту; ...

Водночас, є істотні відмінності стосовно:

- інституційної автономії закладів вищої освіти;
- фінансування у розрахунку на студента на рік;
- практичної орієнтованості освітніх програм; ...

Управління у сфері вищої освіти

Велика кількість державних органів мають повноваження з управління у сфері вищої освіти

ЦОВВ, до сфери управління яких належать ЗВО, виконують не лише функції засновників, але і функції управління державним майном, а також деякі інші управлінські функції.

Є колізії та суперечності між повноваженнями ЦОВВ як уповноважених органів засновника конкретних ЗВО та їх повноваженнями як органів управління системою у цілому.

Наглядові ради ЗВО не є повноцінними представниками засновника в системі управління ЗВО.

Управління у сфері вищої освіти

У перспективі на 2032 рік, відповідно до практики країн ЄС:

- ❖ Є ЦОВВ, що виконує функції головного органу формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері вищої освіти, але не є «уповноваженим органом» стосовно закладів вищої освіти
- ❖ Інші ЦОВВ та державні органи, можуть брати участь у формуванні і забезпеченні реалізації державної політики, але не є (крім МО, МВС, ...) «уповноваженими органами» стосовно закладів вищої освіти і не мають ЗВО у підпорядкуванні/у сфері управління.

Інституційна автономія закладів вищої освіти

На сьогодні:

- ❖ ЗВО мають певну академічну та кадрову автономію, але істотно обмежену організаційну та фінансову автономію, що обмежує їх здатність швидко адаптуватися до зовнішніх змін, зокрема, до особливостей воєнного та повоєнного стану.
- ❖ Статус бюджетних установ і пов'язані з ним обмеження істотно погіршують ефективність діяльності ЗВО та використання бюджетних коштів.

Перспективи трансформації статусу

- ❖ Військові ВНЗ та ЗВО зі специфічними умовами навчання залишаються бюджетними установами.
- ❖ Інші державні та комунальні ЗВО трансформуються у типові для країн ЄС “public institutions”, що передбачає:
 - право бути повноправними власниками майна і коштів, отриманих за рахунок власних надходжень;
 - можливість отримання в управління чи розпорядження державного, комунального та приватного майна і коштів;
 - можливість отримання державного/регіонального фінансування за результатами діяльності, а також за виконання державного/регіонального замовлення, цільових програм і проєктів, тощо
 - збереження наявних норм щодо оподаткування та ін.

Мережа закладів вищої освіти

В основу формування мережі публічних закладів вищої освіти можуть бути покладені принципи:

- ✓ фінансової спроможності ЗВО;
- ✓ здатності ЗВО забезпечити якість освіти;
- ✓ здатності мережі ЗВО забезпечити потреби як держави у цілому, так і регіонів у фахівцях;
- ✓ територіальної доступності вищої освіти для потенційних здобувачів.

Мережа закладів вищої освіти

Мережа ЗВО, відповідно до практик країн ЄС, може складатися із закладів різних типів, що мають різні місії, і для яких існують відмінності законодавчого регулювання.

Зокрема, це можуть бути:

- дослідницькі університети (5-15)
- університети прикладних наук або технологічні університети (50-70)
- вищі школи або коледжі (30-50)

Оптимізація мережі закладів вищої освіти

- ❖ Оптимізація мережі закладів вищої освіти має базуватися не на досягненні певних кількісних показників, а на забезпеченні зазначених вище вимог до закладів і мережі.
- ❖ Можуть бути ефективні малі заклади, що реалізують декілька освітніх програм з достатньою кількістю здобувачів. І неефективні великі заклади, що мають велику кількість освітніх програм, за якими здобувають освіту (в середньому у розрахунку на рік навчання) 1-3-5 здобувачів.

Фінансування вищої освіти

- ❖ Протягом останніх 20-30 років фінансування вищої освіти у розрахунку на студента в 3-10 разів поступається аналогічним показникам більшості європейських країн.
- ❖ Водночас, за відсотком державних витрат фінансування вищої освіти в Україні є одним з найбільших.

Це зумовлює неможливість істотного покращення фінансування за рахунок бюджету і необхідність ефективного використання наявних коштів та пошуку додаткових джерел фінансування.

Фінансування вищої освіти

Норми законодавства, що стосуються фінансування вищої освіти, некоректно змішують дві різні моделі – фінансування за результатами діяльності та фінансування державного/регіонального замовлення. «Замовлення» за останні 30 років втратило (крім декількох спеціальностей) основні характеристичні риси цього механізму – підготовку фахівців для конкретної професійної діяльності (професійні кваліфікації), забезпечення випускників робочими місцями та їх обов'язок відпрацювати певний час за здобутою професією.

Фінансування вищої освіти

Основні напрями підвищення ефективності:

- оптимізація мережі, що базується на застосуванні обґрунтованих критеріїв результативності та зазначених вище вимогах до закладів і мережі;
- інтеграція з наукою та виробництвом, розширення підготовки за дуальною формою;
- створення спільних освітніх програм та ресурсів, застосування мережевої форми;
- створення міждисциплінарних освітніх програм
- внутрішня і зовнішня академічна мобільність
- зарахування результатів неформального та інформального навчання

Забезпечення якості вищої освіти

- ❖ Система забезпечення якості вищої освіти, визначена у ст. 16 Закону, побудована на основі ESG-2005 та істотно відрізняється від ESG-2015 орієнтацією на формальні показники, документи і процедури, а не на результати.
- ❖ Водночас при внесенні змін до законодавства варто враховувати результати розвитку систем забезпечення якості в європейських країнах після 2015 р. та прогнози на майбутнє. Зокрема, у частині:
 - інтеграції с аналогічними системами інших регіонів (США, Канада, Японія, Австралія, ...)
 - забезпечення соціальної інклюзії;
 - розвитку мікрокредитних програм тощо.

Забезпечення якості вищої освіти

Система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти має:

- ❖ виконувати функцію зворотного зв'язку між системою вищої освіти та запитамі суспільства і ринку праці;
- ❖ бути незалежною від ЗВО та Уряду у прийнятті рішень, організації роботи та визначенні основних процедур;
- ❖ бути корисною для ЗВО та системи вищої освіти у цілому;
- ❖ передбачати можливість залучення як Національного агентства, так і незалежних установ та іноземних агенцій.

Дякую за увагу

